

ГОДИНА

БРОЈ

5

ВОЈИН

2

1868

10. Јануара.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

издаје и уређује Драгашевић, официр.

Писменост у нашој војсци. — Руска војна снага. — Положаји.
Од Лера. — Књижевност.

Писменост у нашој војсци.

(Продужење)

У највећу четну собу (или у две) скупе се сви војници, њихови каплари и поднаредници. Сваки „редов“ има буквар у руци, и њих неколико надгледа један каплар, који није много бољи од својих потчињених. И сваки војник полугласно сриче буки аз ба, буки ес бе..... или испрекидано чита ба-ба, бла-то и т. д.; који међу њима зна боље од другог, тај своје слабијему другу помаже срицати. Каплар се шета поред њих и забрањује им да гледају на другу страну но у књигу. Каткад оваки господин изиђе напоље и са својим каморатима попуши по коју цигару; да боме да за то време њихови војници не читају, већ и они запале. Дежурни официр у чети, обиђе по који пут ту школу, прошета се, опомене капларе, покаже једноме или другоме и изиђе за свој посао.

Но између војника има разлике: они што сричу сви су један до другог, они пак што умеју и да читају по мало опет су на другој страни и показује им се на табли да цифре цртају и бројеве пишу. Међу тим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

неки и пишу: савио се ка некоем сандучићу (или још и земљи) и на земљи седећи пише раскреченим пером, умоченим у мастило, које је већ избелело од тешкога доливања водом. Ови су готово увек самоуци, и између стотине ретко 5 свикну грубо писање. Њима се издаје хартија и каткад пера (прем да се ово доста економише), ал многе сам чуо да би писали ал средстава немају.

Сад претставите себи ту школу, у којој све зуји од шапутања и полугласнога читања и разговора, и у коју сваки час долети по који озебао стражар с поља вичући „дежурни, ординарац, неваљни“, па после оно сваки час прекидање због других узрока, примања хлеба и бог те пита шта још не: — па ће те најбоље видети колико успеха бити може! ¹⁾

Шта дакле не достаје овој нашој школи? Ми мислимо све.

Учитељи су још невешти као и сами ђаци и нису стрпељиви. Начин учења је онај још препотопски. Војници не увиђају баш тако много да треба овим да се муче, у толико више у колико је ствар сухопарна а коју сваки час прекида довикивање овога и онога: на хартију се слабо пази, на пера тако исто, нити им има ко да зареже, мастило им не достаје, ²⁾ немају на чему да седе, нити стална наслона за

¹⁾ У пионирским четама већ није тако. Тамо је доста уредно и систематно се и други предмети предају (наравно њихови оцицири).

²⁾ Видели смо и таблице црне са писаљком, и ово је доста добро, особито за почетак; али маленом пажњом на скоро нестане писаљке, и опет исто следство.

писање и т. д. и т. д. — можемо казати сви су услови за неуспевање ту.

А наша виша власт заиста имала је у виду користи, кад је наредила да се уведу ове школе, и дала је средстава у крупно, колико се то само може очекивати. Четни командири пак дужни су да сами предложе за потребне ствари, и даље би им се, јер и не стају много, а сувише се добија. У толико пре, у колико наши људи при свој оној оскудици и недостатку у свачему, и опет показују јаке снаге схватања и више воље у проценту, по што се може очекивати.

А по нашему мњењу најбоље би се могло упети у овоме смислу овако:

Сваки четни командир ваља да из економије војничке начини 2—4 црне табле, клупе за сеђење и столове за писање, (врло просте, као што смо већ и видели у неким четама). Ако не би било пара, онда молити команданта да издејствује новце за ту цел. И ове ће се клупе (према простору) наместити у по једну собу свакога вода. За њима би се седело док су војници у школи; у подне и у вече на њима би се јело спуштало. Ствар јевтина а особито удесна.¹⁾

Сваки водни официр (у којој чети нема на свакоме воду официр, ту би један официр узео два вода, наравно помоћу најспособнијих нижих чиновца) био би учитељ своје воде. Његови каплари били би му помоћници; способни могли би га често и заступити у показивању.

Ми смо још напред рекли, каква својства сваки наставник ваља да има. Овде ћемо само још нешто

¹⁾ О осталим потребним предметима, говорићемо доцније.

приметити. Учитељу је прва дужност да омили својим ђацима њихов посао. С тога дакле све што може овоме служити, ваља официр да употреби. Просто разиашњавање задатка војничкога, мале приче, радо саслушаваће млађих, читаће приповедака, песама и т. д. биће све његова средства да утакне љубопитства и воље у својих ученика. И ово није ситна ствар; том се највише може учинити. Јер измамаи у човеку воље према чему, па ћеш видети колико ће чезнути док је не савлада или не добије. И ово је све употребљавано кажем, и за чудо је успело. Ми ћемо само један пример навести, што један очевидац прича: „Писац је (један официр) пред целим батаљоном читао своју причу, која иначе не бејаше ремек вештине. Слушаоци из најпре гледаху на њ са хладним љубопитством; непокретна, дрвена лица њихова ништа не казиваху. Писац постојано читаше даље своју причу: у њој бејаше напрган бедни, тупи ал добри солдат. Не трајаше дуго и незрачна слика војника исписа се с таким саучешћем, па шта више и љубављу према писцу; и ова љубав као електричка струја прохуја кроз све успаване умове, а осетљива срца слушаоца. За тренутак само и хладна, укочена лица оживеше, погледи се отоплише; у многим очима видео си сузе. Искре бејашу из камена избијене. . . .

„Читаће не трајаше ни пун сахат, а општи изрази физиогномије толико се изменише, канда су провели у тешкоме послу домљењу камена; други бејашу загурени канда сад из парна купатила изађоше; неки се у ма што замислише, а други опет чудеше се и шапутаху између се. Сви оживеше. Пи-

сац уђута и погледом пређе лица војника : са свију страна шиљаху му тиху, а слободну захвалност, — њега су већ заволели. И две црвене руке заградише му пут : велики и стари брадати војник истакну се напред и зрачним лицем и гласом што дрхташе, изговори истина без свезе, ал пуне осећања речи захвалности и честитања“ !...¹⁾.

Убедити војника да је корисно читање, — то нека је прва брига учитељу. Најпосле није толико ни до начина учења, колико до воље ученикове и стрпљења учитељевога.

И опет ћемо се послужити речима онога истога брата Руса :

„Пре но што даш ученику сухопаран буквар, треба да га убедиш о користи и удовољствима, које ће му донети то учење. Најбоље је убеђење — сопствено његово искуство : прочитајте му занимљиву књигу, узбудите му радозналост, заинтересујте га — и искуство јо свршено. Разуме се, да ће имати и таквих људи, које не ће моћи никака речитост примамити ; ал оваки изузетци не треба да нам руше опште правило : почињати придобијањем за предмет и мамљењем воље и љубави...“

Да боме да ће се избирати приче и књиге, које ће најлакше разумети наш прост човек.

Народне наше приповетке, песме јуначке, каква уметничка ал разумљива новела и т. д. јесу ствари, којима би се могли врло добро послужити.

Катихизиси и правила вере нису за ту цел особито удесни. Ал с тим не кажемо да су оваке књиге

¹⁾ Овај је пример био у Русији.

савршено неупотребљиве. Свака прича, песма и т. д. нека се сврши са наравоучењем и поуком па је довољно. Педагошка наравоучења у виду сентенције простоме се човеку не ће никад допасти. Ето како мисле људи о томе, који много пажљивије мотре и назе на карактере људи.

Ово су од прилике начини, којима би се служили учитељи пре но што почну ученике учити, и којима би често занимали своје војнике, у сред озбиљна учења њихова. Стрпљење је — душа свију послова.

Но да боме и ово урђе и лепо утицај учитеља на своје ђаке условљен је природом, нити се може учењем добити. Марлински је рекао о томе: „мало је учитеља од природе; никога пак не истеса казна и калуп“.

Особито нека никаки наставник не мисли е ће моћи што претњом успети. Јер претња доводи више штете но користи. Ко не ће да учи то га не можеш наморати. Претња осим тога још страши војника а страх ни укакоме виду, не одговара достојанству војничкоме.

И ове су прилике врло удесне, да на најлакши начин научимо војника реду и послушности: јер је томе основ убеђење. Љубав. „Сви захтеви да су на закону основани, сопствени пример тачнога вршења закона, човечно опхођење с људма — ево начина, којим ћемо довести војника да се безусловно закону povinује. Ово је први и главни услов, којим се развија грађанска и бојна наравственост војника.“ —

Официр дакле сам мора бити учитељ своје

воду, јер он учи и војнике и капларе, које за наставнике спрема.

И за цео овај посао не треба више на дан до по 1 сахат. Дани кад су војници на дужности, да им се сматрају као слободно време, које ће они употребити на понављање онога што им је показивано. На стражу ваља сваки са собом да носи свој буквар, писаљку и артије. Само ни један дан не сме проћи а да се не учи и не упражњава. На прилику јутрос од 11 сах. ићи ће ова чета на дужност. Од 7—8 сах. нех су у школи; после спремање за службу. Сутра после подне од 2—3 нех имају опет час, и тако ни један дан не губе.

А овај распоред није дангубан. Јер сваки офицер има са својим водом само један сахат посла дан, (и 1 сах. највише око прегледања соба и оужја), па цео остали дан употреби себи за учење. Над не треба дуже од два сах. на дан одузимати официру времена. Јер колико је год он дужан да друг учи, толико му је исто потребно да се и сам спрема у ономе, где је слаб. (Продужиће се.)

Руска војна снага.

(Продужење.)

Зато дакле што не беше природног официрског staleжа, јужно је било образовати измајсторисаног. Унутрашње дисциплина тако рећи гвоздена, а у друштвени одношајима војницима је дата слобода, какве нигде Европи нема; дружељубље покреће читаву чету се за свога човека заузме, а да се

читава чета казни, кажу, ствар је позамашна. Овакво васпитање и народни карактер придаје француским војницима својства најемника XVI. века: смелост, одважност, славољубље, фанатизам к застави и презирање свега невојничкога. Разуме се, да се у Француској не могу применити ни инглеске ни пруске војничке установе; прве би јој одузеле спољашњу снагу а друге — унутрашњу потпору. Она дакле мора да има своју самосталну организацију, којој суштину одређује стање ствари а никака ратна теорија.

Ево и трећег примера — Прусије. Историјски склоп ове државе огледа се још боље у њеној војничкој системи него што то у Француској и Инглеској. Прусија није народност, и, на сву прилику неће никад ни бити; она је у пуном смислу република, т. ј. историјска случајност, представљена војском и династијом. Народност Прусије није у њој већ изван ње, у великом етнографском одељку, која је она само део. То, што је већина обиталаца јан народ и што су јој грађанске установе ваљан — даје јој нешто чврстоће. Али што се тиче историјске јачине, Прусија се разликује од Аустрије само тиме, што би се ова распала без и каква била, а Прусија би га осетила, али само у тренутку спадања, а даље не. Да је нешто у последњој рату Аустрија победила: Шлезвија, Пруска, Сесонија, рајнске провинције викале би до Бога што их цепају од Брандебуршке монархије; по три године са свим би се умирале и било би као код своје куће и под том другом немачком аном. Хохенцолернској династији треба још м^о срећних

година, те да од своје државе начини један народ. Све дотле остаће историјска случајност, у свакој војни кушаће срећу, којој надлежи свака случајна, политички склопљена држава —, која нема никаквог значаја за народње државе. Осим тога око Прусије нема, или бар досад није било слободних морских станица, а услед тога није могло бити ни теснога одношаја ни судара са државама првога реда. Од бечкога конгреса Прусија се први пут озбиљно наоружала прошле године, међу тим Русија, Инглеска, Вранцуска и у неколико и Аустрија издржале су за то време више озбиљних ратова у Европи и изван Европе. До сада Прусију је могло на војну да изазове само питање о опстанку, као што је то и прошле године било. А борити се за опстанак државе задатак је не само владе већ целог народа, ако т. ј. међу владом и народом иоле слоге има.

(Продужиће се.)

Положаји.

Написао Лер.
С рускога.

Земљиште сакрива или излаже војску оку и оружју противничкоме, и дакле: 1. или **олакшава или отежава проматрање непријатеља**, тачно опредељење његове снаге и дознавање особито важних појединости, на којима стоје сви предрачуни у рату; ове појединости пак у највише прилика, а нарочито у испресецаноме земљишту (Лан под Фриландом), у опште на земљишту неправилнога карактера, — јесу врло загонетнога вида. 2. **Отежава**

или олакшава оријентовање, издавање заповести и у опште управљање војском у боју. У здраво испресецаним земљиштима, на прилику у пространим шумама, у већим варошима итд., тешкоће у односу на оријентовање и управљање војском, достизају највиши врх, те с тога се и треба клонити таквих позиција, а ако се баш морају посести, (на пр. у прилици кад су оне особито важне стратигијске природе, т. ј. саме по себи — у тактичком погледу овакве су позиције само незгода бранитељу) — онда ваља у њих што је могуће мање војске поставити, оставивши већи део за резерву. Земљиште, које сакрива или излаже војску 3. олакшава или отежава употребу оружја.¹⁾

Даље, земљиште, олакшавајући или отежавајући кретање, у исти мах 4. олакшава или отежава нападање, т. ј. употребу бајонета (одоздо на више или одозго на ниже; на земљишту где нема широкога фронта; на земљишту које је испрекрштано оградама, које има узак а дубок фронт.)

Колико је у овоме последњем случају важан утицај земљишта, довољно је само поменути Маратон (490 г. пр. Хр.). Овај положај поседе Милтиад са 10.000, и био је осигуран с оба крила неприступним земљиштем, које се протеже на читаву врсту; иначе ширина положаја одговарала је што може бити боље броју војске, коју имађаше грчки војвода. Само ово већ изравнало је снагу слабијих Грка са 100.000 Персијске војске, јер позиција Милти-

¹⁾ Да би се боље уверили о степену овога утицаја, треба се само сетити на услове, којима треба да одговоре артиљеријски и стрелачки положаји.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

іанова сужаваше се у теснац. Овим начином, захваљујући ваљаноме избору земљишта за бој, — бој међу 10.000 и 100.000 обрнуо се у други где стајаше 10.000 према 10.000. Ово је исто учинио Бонапарта код Арколе (1796) после несрећнога напада на фронт аустријске позиције: он је пренео бој на уске насипе, и при овим условима битка се решила не бројним превасходством, већ наравственим својствима мозгових делова.

Утицај земљишта на војне радње одвећ је велик; да узмемо земљишни елемент у најтењем смислу: — малена узвишења, канали, ровови, рупе и гомиле на први поглед изгледају ништаве пречаге, ал у истини оне имају кад што неизмернога утицаја на трајање и свршетак боја.

Тако н. пр. ова чињеница веома релевно показује, како је по видивоме и сама ништава пречага у стању да прикрије војску бар за неколико минута; па и секунат изјављује утицај на трајање боја. У гроховској борби фисиладом дочекаше два руска батаљона друга два пољска. Ватра бејаше просута на веома краткоме одстојању, дакле врло добро према удаљењу непријатељевоме; али ни мало не беше удесна према својствима земљишта, што пред њима стајаше. Плотун беше оборен у истоме тренуту, кад пољски батаљони прелажаху кроз један сакривени или боље заклоњени простор (складка): ни једно зрно није погодило. Пољаци сунуше на бајонет и оба руска батаљона, не имајући времена ни постројити се, ни из нова напунити оружја, — беху готово уништена. Зар би се тако свршио бој да не беше онога земљишта, или ако би га и било — да

је се могло помислити суштаствовање његово при опредељењу времена за почетак пуцања руских батаљона? ¹⁾)

У опште дакле, утицај земљишта на војне радње, своди се на ово: оно олакшава или отежава оријентовање, проматрање, управљање војскама, употребу ватренога или хладнога оружја, и на послетку, у исто доба, земљиште је једно радно средство за придобијање првенства; а које не стоји у власти противничковој, већ је напротив у рукама нашим, т. ј. где (место), кад (време) и како (извор средства) не зависи од непријатеља већ од нас.

У колико се брижљивим утврђивањем (у инжењерскоме одношају) и најслабијих тачака добија прилика за иницијативну радњу, — то ће нам најбоље показати радње Густава Адолфа противу Тилија (у почетку 1631 год.) до Брајтенфелске борбе. Тилије, силнији, мислио је да намора Густафа на бој. Густаф Адолфо, слабији, појамно је, морао је избегавати сукоба. Користећи се својим нижим положајем на Одру, он уђе иза Одра у Штетин. Тилије кружним кретањем (опет с тога, што је Густаф Адолфо био ниже на Одру) преко Франкфурта, Фирстенвалда покрај Берлина на Најрупин, пређе на леву обалу Одра. Густаф Адолфо узев за то време

¹⁾ „Не треба пренебрећи“, вели ерцгерцог Карло, „и саме по видјоме ништаве земљишне предмете, ни јаму, ни засејани простор, у који се тек неколко стрелаца могу заклонити пуцајући, ни узвишење, које може да заклони кретање једне чете, ма и на неколко минута, па ни канал, који може да заустави непријатељску коњицу.... Сва искуствена средства треба призвати у помоћ, те да се њима замени и допуни оно, што или са свим не достаје земљишту, или што даје тек слабе помоћи живим силама.“

Демин, оде к Ангерминду, построји овде утврђени стан, и за тим нов прелазак преко Одра у Шведу (као да хтеде добити простора), која беше осигурана својим утврђењима. Користећи се нерадњом Тилијевом на левој обали Одра, Густаф Адолфо на ново пређе на десну обалу и заузме Ландсбург и Франкфурт. Тилије, видећи савршену немогућност да принуди на бој Густафа Адолфа, који је имао у рукама све важније нестаствене и искуствене препоне на војиншту, у заплави Одровој (у овоме се разуме и спрема војиншта инжењерским постројима), — махне се своје прве цели, и пође к Магдебургу, мислећи да ће овом маневром принудити Густафа Адолфа да за њим похита, да спасе ову тако важну за протестанте тачку, и да ће дакле морати бити боја на војиншту њиховоме, ал које не доспе Густаф Адолфо припремити. (Полтаво. 1709 — особито брижљиво и искусно спремљено и утврђено бојно поље. Види „Военный Сборникъ“ 1865 год. № 4.)

Измене у тактици на свршетку прошлога века, преображај линијске Фридрихове тактике у садашњу дубоку, управну (према лицу, но које не измени сушности онога утицаја, који изјављује земљиште на војне радње), — повук. е су једнак за собом некоје промене у значењу. С појавлајем колоне и стрелачкога строја, добише земљишни предмети, као села, шуме.... особите важности у новој тактици, а који се предмети иначе пре ближљиво избегаваху.¹⁾ Са-

¹⁾ Фридрих Велики строго је забрањивао посетити или нападати села. Ево како он о томе говори у улутству својим ђенералима: Одс. III. „Сва села, која се пред фронтом находе, или и на крилима војске, ја заповедам да се упале....“

тих користи, које овака земљишта дају браниоцу, као заклоне војсци, ојачање њене ватре . . . оне се прометуше у особите важне а за браниоца тврде тачке. У опште најновија тактика стала је тражити за војевање особито разногачарактерна земљишта, т. ј. таква, на којима би се находили разни земљишни предмети, са таким међупросторима, који не би закраћивали свезу ватрену; и од сад пазиће се да се користи њима, да би се могло (у згодној прилици) дебушовати довољно широки фронт, при прелажењу у наступање. (Не треба заборавити главну карактерну црту пређашњих и данашњих битака. Пређе, кад је у обрани владао савршено пасиван основ, браниоци се ограничаваше по највише само на одбијање удара; сада се пак на обрану гледа само као на прилику какву где се за напад спрема. Пређашње су борбе биле оне, што их зову *combats de poste*; садашње опет *combats de poste*, ал које се свршавају одсудним наступањем, *coup de collier*.) Таки је карактер новијих пољских бојева.

Пре него што пођемо говорити о заузимању, нападу и обрани разних положаја — покажимо оне услове, којима мора одговорити сваки добар положај: мали, који се састоји само из одељенога земљишнога положаја, или велики, који се састоји из више таквих предмета. Овим начином добија се **идеални положај**, т. ј. теоријска мера за оцењивање положаја сваке врсте. Односећи ову дакле ма на

Одс. 109. „Напади на села скопчати су само са великим несрећама, те сам се ја заверио, што је могуће више, да их се клоним, осим ако би ме особита нужда натерала; јер би при овоме могао изгубити већи део моје пешадије.“ Griescheims Vorlesungen über die Taktik. 520.

какво земљиште, од један пут ће нам се показати све његове врлине и лоше стране.

1) Сваки положај треба да је на путу, на коме ће по прилици најпре непријатељ наступати (услов стратигијски). Ако оваквих путова буде више, тад се на свакоме избира положај, који предводница поседа, а главна сила, чекајући разиашњење околности, располаже се натраг, сасређена у централноме положају.

2., Положај, са својствима својим, треба да одговара склопу одреда. Што се више коњице има, у толико да је земљиште отвореније и другаче, кад у саставу одреда има више пешадије. Бауценски положај 1813 г. према војсци савезничкој¹⁾, као год и равница С. Буллиано у Маренској борби 1800 г. према саставу Француске војске²⁾, — нису одговорили овоме услову.

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Енциклопедија војне вештине.

(по ЖЕРАРДУ, ПРЕВОД А. АНДРИТА.)

Ево под оваким насловом почело је да излази у подлистку (Цветнику) „Световидовом“ нешто вој-

¹⁾ Јаку страну савезника чињаше њихова силна коњица, а међу тим положај се узе у испресеџаноме земљишту. На простору више од два сахата није било више од 2000 кор. земљишта, на коме је коњица могла радити.

²⁾ Не треба пребацити Наполеону избор бојнога поља код Маренга, јер ако се сетимо само, та битка бејаше за њ само случајна.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB

ничкога. То је извађено из једне књиге, која је изишла у Бечу 1831 године, а написао ју је неки Јован Герардо (Guegard), коњички капетан у пензији. И он ју је тако назвао: *Encyclopedie der Kriegskunst zu Lande*. То је као нека читанка управо, и више се односи на ствари које припадају политици и философији војној, него ли овој и оној науци и вештини. До душе има лепих анегдота, а оне и јесу главно у тој књизи, и у неколико могла би да забави онога, коме претиче времена те му и за то остаје. Јер ма да су наслови крупни и специјални, опет за то нису расправа никоје науке или вештине војне. За невојника дакле врло је удесна и пријатна, и у томе погледу г. Андрић не само да није ништа погрешно, него је баш врло добро учињено, што је то у свој Цветник уплео, јер његови читаоци из те „енциклопедије“ могу врло много и лепих ствари и мисли добити, што до сад не знађаху, а може им користити, кад знају.

Колико пак има чисто војне вредности, ево нека се види из ово неколико редака: *Ein Gefreiter, welcher mit einigen Mann auf Recognoscirung ausgeschickt ist, hat bereits sehr viele strategische Kenntnisse nöthig*. Види страну те књиге 266.

Ми пиљемо „Војна“ свима досадашњим уписницима; ал који не би имао вољу држати га, нека нам одма врати. У исто време молимо дужнике од 1867 год. да нам новце што пре пошљу.